

Dagens frågor

En dröm om frihet

Rubriken här ovan är titeln på en ny bok av Andres Küng (Bokförlaget Libris, Örebro), som enligt en undertitel handlar om passivt motstånd i dagens Baltikum. Författaren, själv av estnisk börd, har tillgång till goda källor och förbindelser. Han läser tidningar men får också illegala trycksaker och småskrifter i sin hand. Det är en klokt och behärskat skriven, huvudsakligen dokumentär bok om orättvisor, förföljelser och, enligt vår mening, parodiska domstolsförhandlingar som slutar i hårda domar. På ena sidan i en kamp som alltjämt fortsätter finns den sovjetiska kontrollapparaten, från KGB till åklagare och domstolar. På den andra står enskilda människor, som hävdar de nationella, mänskliga rättigheter som mycket talades om i Helsingforsavtalet men som inte tillämpas. Där står också de som lider för sin tro, alltså de kristna.

I år blir det 40 år sedan Sovjetunionen "övertog skyddet" av Baltikum. Året därpå försvann även den yttre formen av självstyre efter en arrangerad folkomröstning. Den generation som upplevde detta är snart borta och har dessutom decimerats av ockupation, krig och folkförflyttningar. Trots detta finns en frihetslängtan som lever kvar. Man glömmar lätt att de baltiska länderna, som tillskapades 1918, också har en lång historia innan dess. Estland började kristnas av danskarna under Valdemar Sejr, och Litauen sträckte sig en tid på 1300-talet från Östersjön till Svarta havet.

Den kristendom som nu förföljs är i Litauen huvudsakligen romersk-katolsk. I Lettland finns inslag av den grekisk-ortodoxa kyrkan, medan Estland mest är lutherskt. Alla har samma svårigheter med prästutbildning, barn som förföljs i skolorna

för sina föräldrars tros skull, kontroll av gudstjänster, förbud mot att trycka biblar och katekeser. Egendomligt nog är det baptisterna i Baltikum som drabbats värst. Kan- ske beror detta på att de genom vuxendop bekänner sin tro. Eftersom regimen i princip vill ha kontroll också över människors innersta tankar, betraktar den varje öppen kristen trosbekännelse som en fara. Det är den naturligtvis också: en sådan är ett hot mot det orättfärdiga.

Küng anför många exempel på människor som under förhör hotas med att bli sända till KGBs mentalsjukhus. Att bli tvingad dit innebär inte minst psykisk tortyr, men ofta också fysisk genom elchocker och injektioner. På detta kan sedan följa domar till fängelse, där stränghetsgraden ingår i domen och består i bl a mindre och sämre kost. Detta förekommer alltså flitigt i ett land som officiellt vill vara och i utlandet gäller som en rättsstat.

Sverige var på sin tid, under en tidigare socialdemokratisk regering, det första västerländska land som juridiskt erkände de baltiska staternas införlivande med Sovjetunionen.

Pensionärer och politik

För att en person skall lyckas i politiken krävs mycket. Också åldern spelar in. Han eller hon skall tillhöra rätt ålderskategori. En del nu medelålders borgerliga politiker har aldrig slagit igenom trots många goda egenskaper och hårt arbete. När de var unga dög det bara med erfaret folk och när de blev medelålders skulle ungdomarna fram. När de var "unga lejon" satt socialdemokraterna vid makten och när det äntligen blev regeringsskifte var de en aning för gamla.

Nu har de något att se fram emot. Bara de blir pensionärer kommer de att för första gången i sitt liv vara "inne". Tidigare fick bla riksdagsmännen inte ställa upp till återval på grund av åldersskäl; så tex Gustav Möller. Nu har antalet pensionärer ökat så kraftigt att de blivit en viktig väljargrupp. Av de ca 6,1 milj som är röstberättigade till riksdagen är 1,8 milj pensionärer.

Den socialdemokratiska partisekreteraren har to m uttalat att han anser att de äldre bör vara med i riksdag, landsting och kommunstyrelser. I socialdemokraternas broschyr inför valet "Så här vill vi forma framtidens Sverige!" står det att "bidragen till pensionsorganisationerna skall höjas och pensionärernas riksorganisationer ges rätt till överläggningar med regeringen om pensionärernas villkor". Detta måste väl tolkas så att såväl Pensionärernas Riksorganisation, PRO, och Svenska Pensionärers riksförbund skall få del av detta.

Att det är viktigt att fånga pensionärernas röster har det socialdemokratiska partiet insett länge och förberett väl genom arbetet inom PRO, som har ca 400 000 medlemmar. I nummer 4/1979 av Aktuellt i politiken(s) skriver Enn Kokk till minnet av Arne Geijer "In i det sista var han om man så vill fackligt verksam, nämligen som ordförande i PRO". Tidigare har socialdemokraterna ständigt vidhållit att PRO är en partipolitiskt neutral organisation och försökt bortförklara att där sitter socialdemokrater på de flesta posterna.

I en radiointervju fick PRO:s nye ordförande, Lars Sandberg, frågan hur det kom sig att man alltid valde socialdemokrater till ordförande i organisationen. Han blev svaret skyldig. Det hade ju ändå varit så lätt att ge! PRO är socialdemokratisk men vill se opolitisk ut.

I ett annat uttalande klargör den nyvalde ordföranden att han ser som en av sina främsta uppgifter att åstadkomma en höjning av statsanslaget till PRO. "Nu får organisationen bara 370 000 kronor om året". För fullständighetens skull kan denna uppgift kompletteras med att landets samtliga landsting och flertalet kommuner lämnar anslag som sammantaget uppgår till mångmiljonbelopp. Det finns kommuner som lämnat upp till 60 kronor per PRO-medlem.

Lars Sandberg tar för övrigt ledningen i en organisation som överhuvudtaget förstätt ordna sin ekonomi på ett föredömligt sätt. När Svenska Metallindustriarbetarförbundets medlemmar pensioneras kan de få ett brev med en medlemsbok i PRO. I brevet heter det: "Avgiften till PRO betalas av avdelningen och medlemskort till Metallettans Pensionärsklubb kommer att utsändas varje år".

På detta sätt byggs en slagkraftig organisation inom den socialdemokratiska maktapparaten upp. För här gäller det som en av Lars Sandbergs föregångare på ordförandestolen skrev till dåvarande finansministern Gunnar Sträng: "Att vi (PRO) behöver ett helhjärtat stöd i denna verksamhet både för vår egen organisations stabilitet och ur partiets synpunkt kan vi ej bortse ifrån".

Försvaret i skolorna

Det finns en typ av brottsförebyggande verksamhet som är enkel och god. Den består i att polismän besöker skolor och berättar om hur polisen fungerar, om hur samhället reagerar på brott och om vad som i vissa fall är brott. På olika stadier talar de om snatteri, som många barn inte vet är något olagligt,

om vissa trafikregler, om meningslös förstörelse och om annat. Enligt allmän erfarenhet har denna undervisning slagit väl ut. Barnen har förstått vad polisen är till för och de får ett annat förtroende för den. Det hela rör sig om saklig upplysning, något som nästan alltid går in.

Något liknande försöker man på sina håll göra ifråga om försvaret, men helt det-samma kan det inte bli. Tillgång på poliser finns det överallt, och deras undervisning består i att propagera för vissa regler och visst uppträdande. Frågor om totalförsvaret ligger på ett annat plan: att redogöra för dem i de lägre klasserna kan inte vara meningsfullt. Det bör man göra på det stadium, då ungdomar i händelse av krig eller krigsfara antingen blir uttagna till någon försvarsuppgift eller frivilligt kan ställa upp eller i vart fall förstår vad försvaret går ut på. Det är också i årsklass 8 som orientering enligt nuvarande läroplan skall ske.

I en motion till årets riksdag påpekar Eric Krönmark (m) att på åtskilliga högstadier ingen totalförsvarsupplysningar alls förekommer. Det är ett märkligt förhållande. När nu sådan upplysning är och bör vara en skolans uppgift, varför ser inte Skolöverstyrelsen (SÖ) till att den kan lösas?

Det påstås att det saknas lärare med kunskaper i ämnet. Om så är fallet, påminner Krönmark om fortbildningskurser, som i samverkan mellan försvars- och skolmyndigheter hållits förra sommaren och som slagit väl ut. Kostnaderna för fortsatta sådana är obetydliga och pengar finns till förfogande. Men SÖ har inte ens brytt sig om att komma med förslag i den riktningen.

I motionen begärs nu att riksdagen skall besluta att sådan fortbildning skall ordnas. Det är på tiden att det sker.

Tecken i skyn

Att det förekommer olika åsikter inom det socialdemokratiska partiet är ingenting att förundra sig över. Partiet är stort och meningarna måste ibland vara delade. Däri ligger ingen svaghet. Svagheten består i stället i att delade meningar i princip inte är tillåtna inom det toppstyrda, av radikala teknokrater alltmer behärskade partiet.

När socialdemokraterna Gösta Söderlund och Eva Åsbrink framträtt med ett försök till ny partibildning har reaktionen mot dem blivit personlig, ilsken och arrogant. De båda – han länge en av partiets bästa skribenter men avsatt från sin tidning på grund av sin självständighet, hon avförd från riksdagen där hon hade egna åsikter och visade sig vara en minst sagt ljum beundrare av Olof Palme – betecknas som splittrare och renegater. Att det finns konkreta skäl till att de drivits till sin ovanliga handling erkänns inte av de partitrogna, minst av allt av partisekretären. Någon splittring inom partiet vill ingen erkänna.

Men en klyfta börjar ofta som en liten spricka, och just en sådan är det nya partiet. Stiftarna säger nämligen vad många tänker. Många är, som fru Åsbrink säkert med rätta gör gällande, rädda för sitt eget parti och för facket. Det är inte att undra på. Det vill som bekant mycket till för att visa att man inte vill vara tvångsansluten till det socialdemokratiska partiet genom fackets beslut. På detta område har dessutom på senare tid en radikaliserings skett. Vissa förbund har skrivit in socialisering i sina stadgar, trots att ledningarna väl vet att många medlemmar har en annan politisk inställning. Det skall inte förvåna, om särskilt äldre socialdemokrater, som inser hur orättfärdigt facket i detta fall uppträder, i stillhet kommer att demonstrera genom att stödja det nya partiet.

En ledare inom hyresgäströrelsen i Göteborg har samtidigt protesterat mot politiseringen av denna. Det förefaller inte vara alldeles otroligt att protesten har samband med det vaknande intresset för självständighet inom partiet. Ett tecken i skyn, helt enkelt. Men kritik uppskattas inte, varken inom LO eller inom den socialdemokratiska partiledningen, för vilken dessutom självkritikens svåra konst förefaller vara ytterligt främmande.

Förhastade ord

Enligt förhastade ord har Olof Palme börjat tala om nyttan av kvarterspoliserna när det gäller att uppehålla lag och ordning. Mycket får man höra. Nog verkar det som om detta bara är en ingrediens i de landsfaderliga tal om det socialdemokratiska lyckosamhället som han fått i uppdrag av sin driftige partisekreterare att framföra inför valet. Eller har han genomgått en själslig kris och börjat hylla ideal som han tidigare fördömt? Sent skall syndaren vakna.

Skulle så ha skett, finns många förhastade ord att taga tillbaka. Här åsyftas naturligtvis inte vad hr Palme sagt medan han trott att mikrofonerna varit avstängda. Här talas endast om vad som lämnats till offentligheten.

Varje år ger Utrikesdepartementet ut en bok "Utrikesfrågor", som innehåller dokument och anföranden, de senare huvudsakligen av regeringsmedlemmar. Så småningom kommer samma verk också på engelska. Översättningen av årgång 1976 kom av trycket vid årsskiftet till 1979. Dokumenten har sitt värde. Men förhoppningarna inom UD att utlandet skall studera över två år gamla svenska tal är kanske för högt ställda. Över-

sättningen av dem kunde man lugnt slopa i en sparsamhetskampanj. Nu trycks vad biståndsministern sade på våren 1976, och hur många kommer ens ihåg vad hon hette?

Hon hette fru Sigurdsen (s). Av henne väntade man då inga statsmannaoord och fick inga heller. Fp-regeringen låter ändå med ödmjuk självuppgivelse trycka hennes kritik av – folkpartiet, när även detta fann det riktigt att sänka bidragen till Kuba! "Folkpartiet står inte längre vid sitt ord. . . Detta vittnar inte om politisk trovärdighet. Men vi vet ju att liberalism är detsamma som dualism" (sid 57; här återöversatt från den engelska, i vilken hennes tankar överlämnas till världens begrundande).

Men åter till Olof Palme av 1976. Han bör lämpligen studera uttalanden som dessa: "Vi har alltid sett det som vår skyldighet att försvara mänskliga rättigheter och friheter. Vi kritiserar kränkningar av dem, var de än förekomma – i Vietnam, Chile, Grekland, Spanien och Portugal och andra länder där USA direkt eller indirekt hjälpt till att hålla diktaturer levande" (sid 9). "De strider som folken i Vietnam, Laos och Kambodja utkämpat för sin frihet och självständighet har bragts till segerrika slut" (sid 37; talet hölls i Moskva). "Jag har svårt att förstå dem som bara misstror den ideologiska omställning som pågår inom kommunistiska partier. Det måste vara en fördel om dessa partier erkänner sin tro på demokratiska rättigheter och friheter" (sid 17; talet hölls inte i Moskva).

Att även en ångrande hr Palme skulle övervinna sin väldokumenterade antiamerikanism är för mycket begärt. Att Laos och Kambodja fått behålla sin segerrikt erövrade självständighet kan han inte längre göra gällande sedan de dukat under, liksom Sydvietnam, för Nordvietnams sovjetryskstödda

erövringskrig (fastän den regim han hyllade, de röda khmerernas, förvisso inte var bättre än den de nu fått). Men hur är det med förståelsen för kommunisterna? Är hans inställning till dem oförändrad, och skulle han i höst kunna tänka sig att föreslå dem att tillsammans med honom själv vårda det

svenska folkhemmet? Tron är en fast tillförsikt till det man hoppas, hette det i den bibelöversättning som snart skall bort, men tron på att kommunister samtidigt skall kunna vara demokrater måste ha varit en förhoppning som han, med nyfödd klarhet i blicken, måste erkänna har kommit på skam.